Case Comment 2

When does Payment to Unqualified Person Release a Debtor from Obligation?

Misganaw Kifelew*

Absract

This comment criticizes the Federal Cassation Decision File No 188419 rendered on October 6, 2019 (Meskerem 25, 2012 Ethiopian Calendar) and published on Federal Court Cassation Bench Decisions Vol. 24 from page 251 to 256. The Case in brief was that the Employer of Ato Markos Gatro's sister in Lebanon had transferred money to Ethiopia via Abay Bank S.C.to the benefit of Ato Markos Gatero. But the money was paid to a wrong person who claimed to be the real Markos Gatero by producing a Kebele Identification Card which showed that he was Ato Markos Gatero. Although lower courts ruled that the Bank should still pay to the real creditor, the Cassation Division reversed the lower court's decision arguing that the Bank had done all that is expected of it. This critic argues that a debtor who pays to a wrong person can never escape liability by invoking its due diligence but only by showing that it paid to a legally entitled creditor. The Cassation erred because it applied a law unsuitable to the nature of the case (Banking Proclamation No. 592/2000 as amended by Proclamtion No.1159/2011) *i.e. banking regulation which intends to govern the relationship between a bank and the government rather than a bank and its clients. The relationship between a bank and its client is governed by banking transaction law in particular and contract law in general. The relationship between Ato Markos Gatero and Abay Bank S.C. is a contractual relationship and therefore; governed by the Contract Law.Ato Markos Gatero's sister, through her agent, entered into a contract of transfer of money with Abay Bank S.C. and in this transfer contract Ato Markos Gatero was stipulated as a beneficiary. Accordingly, the relationship between Ato Markos Gatero and Abay Bank falls under Art 1957 of the Civil Code of Ethiopia whereby Ato Markos become a creditor and the bank becomes a debtor. The law that governs payment to unqualified person is Article 1743 of the Civil Code. According to this Article payment to unqualified person releases the debtor only when the payment was on the basis of documents which are apparently legitimate (the document is not forged but the holder is not the real creditor). In the case of Ato Markos Gatero payment is made against forged documents and therefore; the bank bears the responsibility to make the second payment: It is the nature of the document presented (forged vs genuine) that helps the debtor to be released but not his diligence.*

* LL.B, LL.M., PhD, Assistant Professor, School of Law and Federalism, ECSU

መቀበል መብት ለሌለዉ ሰዉ የከፈለ ባለዕዳ ከዕዳዉ ነጻ ነኝ ለማለት ምን ማስረዳት ይጠበቅበታል?

1. መግቢያ

ይህ ጽሁፍ የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የሰበር መ/ቁ/188419 መስከረም 25 ቀን 2012 ዓ.ም(የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ችሎት ዉሳኔዎች ቅጽ 24 ከገጽ 252-256) በከሳሽ አቶ ማርቆስ ጋትሮ እና በተከሳሽ አባይ ባንክ አ.ማ መካከል በነበረዉ የፍትሀብሄር ክርክር ላይ በሰጠዉ የሰበር ዉሳኔ ላይ የሚቀርብ የፍርድ ትችት ነዉ፡፡የሰበር አቤቱታዉን ያቀረበዉ ተከሳሽ ሲሆን የሰበር አቤቱታዉም ዋና ጭብጥ ባለእዳ እዳዉን(ገንዘብ) የከፈለዉ የተጭበረበረ መታወቂያ በመያዝ ዋና ባለገንዘብ መስሎ ለቀረበ ሰዉ ስለሆነና ክፍያዉን በመክፈል ሂደት ባንኩ ያጠፋዉ ጥፋት ስለሌለ ክፍያዉ ለትክክለኛዉ ባለገንዘብ እንደተከፈለ ይቆጠራል፡፡ ባንክ ለዚህ እንደምክንያት ያቀረበዉ ክፍያ ለመጠየቅ የቀረበዉ መታወቂያዉ የተጭበረበረ መሆኑን ባለዕዳዉ(ባንኩ) ማረጋገጥ የሚቻልበት መንገድ የለም፤ ለመጭበርበሩ የባንኩ አስተዋጽኦ የለም፤ሊኖር የሚችልበት እድልም የለም፤ ይልቁንም መጭበርበሩ የተፈጠረዉ ትክክለኛ ባለገንዘብ ነኝ ባይ የሚስጥር ቁጥር አሳልፈዉ ለሌላ ሰጥተዉ ቢሆን ነዉ የሚል ነበር፡፡ሰበር ሰሚዉም ይህንን ምክንያት ተቀብሎ በታችኞቹ ፍርድ ቤቶች የተሠጠዉን ዉሳኔ ሽሯል፡፡ይህ የፍርድ ትችት የሰበር ሰሚዉ ዉሳኔ ህግን የጣሰ ነዉ የሚል ትችት ያቀርባል፡፡

የትችቱም አጠቃላይ ይዘትም፡ የሰበር ሰሚዉ ፍርድ ቤት ጉዳዩን ለመፍታት የሚያስችል የህግ ምንጭ(appropriate source of law) አለልተከተለም የሚል ነዉ፡፡ ይህም ማለት ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ለመወሰን እንደመነሻ መያዝ የነበረበት የዉል ሕግ(የፍትሐ ብሔር ሕግ) መሰረት መሆን ሲገባዉ የባንክ ስራ አዋጅን እንደ ዋና የሕግ ምንጭ መጠቀሙ ስህተት ነዉ የሚል ነዉ፡፡ ከዚሁ ጋር በተያያዘም ባለቤት መሰሎ ለታየ ሰዉ መክፈል ባለእዳዉን ከእዳዉ ነጻ የሚያደርገዉ ባለገንዘብ መስሎ የቀረበዉ ሰዉ ባለገንዘብ ያስመሰለዉ የያዘዉ ሕጋዊ ሰነድ(ያልተጭበረበረ ሰነድ) ሲሆን ብቻ ሆኖ እያለ የተጭበረበረ ሰነድ ላቀረበ ሰዉ መክፈልም ከእዳ ነጻ ያወጣል መባሉ መሰረታዊ የህግ ስህተት ነዉ የሚል ነዉ፡፡

2. በክርክሩ በማስረጃ የተረጋጠ ፍሬ ነገር ጥቅል ይዘት

የሰበር አቤቱታ ተጠሪ የአቶ ማርቆስ ጋትሮ እህት ለተጠሪ(ለወንድሟ) ታህሳስ 1 ቀን 2011 ዓ.ም (እ.ኤ.አ በ10/12/2018) ከሊባኖስ ሀገር በአሰሪዋ በአቶ ኤሊያስ ኢሌሀበር

አማካይነት በዌስተርን ዩኒየን ገንዘብ መሊኪያ አማካኝነት ስድስት መቶ ሰባ አምስት ዶላር ልካለት ነበር። የሚስጥር ቁጥሩንም ላኪ ለተቀባይ በስልካቸዉ ልካ ነበር። ይህንኑ የሚያሳይ ማስረጃ ከኢትዮ ቴሌኮም ቀርቧል፤፤ነገር ግን ይህን ገንዘብ የተቀበለዉ ማርቆስ ጋትሮ ነኝ በማለት ሀሰተኛ መታወቂያ ይዞ የቀረበ ሰዉ ነዉ።

3. የተከራካሪዎች ሙግት አጠቃላይ ይዘት

የአቶ ማርቆስ ጋትሮ(እዉነተኛ ባለገንዘብ) ክርክር ክፍያዉ የተከፈለዉ ሀሰተኛ ሰነድ(መታወቂያ) ለያዘ ሰዉ ስለሆነ ባንኩ ግዴታዉን እንዳልተወጣ ይቆጠራል የሚል ነዉ። ባንኩ በበኩሉ ክፍያዉ የተከፈለዉ ትክክለኛ ላልሆነ ሰዉ ቢሆንም እንኳ ጥፋተኛ ስላልሆነ (ምክንያቱም ባንኩ በሀዋላ የተላከ ገንዘብ ለመክፈል ማድረግ ያለበትን ጥንቃቄ አድርጓል-መታወቂያና የሚስጥር ቁጥር አረጋጧል።)ግዴታዉን እንደተወጣ ይቆጠራል፤ይልቁንም ለዚህ ችግር ተጠያቂዉ እራሱ አቶ ማርቆስ ጋትሮ በመሆኑ ክፍያዉን እንደተቀበለ ሊቆጠር ይገባል የሚል ነዉ። ባንኩ አቶ ማርቆስ ጋትሮ እንደጥፋተኛ የሚቆጥረዉ የሚስጥር ቁጥሩን ለሌላ ሰዉ የሰጠዉ እራሱ አቶ ማርቆስ ነዉ(በቸልተኝነት ወይም ሆን ብሎ) በሚል እምነት ነዉ።

4. ፍርድ ቤቱ ግምት የወሰደበት ፍሬ ነገር

ማርቆስ ጋትሮ ነኝ በማለት የተጭረበረ የቀበሌ መታወቂያ አቅርቦ ገንዘቡን የተቀበለዉ ግለሰብ የሃዋላ ገንዘብ ላኪዎች ለገንዘብ ተቀባይ ብቻ እንዲገልጹ የሚገባቸዉን ትክክለኛ የሚስጥር ቁጥር ለባንኩ አሳይቷል።[1]አጭበርባሪዉ ገንዘቡን ሊወስድ የቻለዉ የሚስጥር ቁጥሩን አግኝቶ ስለነበር ሲሆን የሚስጥር ቁጥሩንም ያገኘዉ ከራሱ ከአቶ ማርቆስ ተክሌ ነዉ የሚል ግምትም ጭምር በፍርድ ቤቱ የተወሰደ ይመስላል።

5. ሰበር ሰሚዉ የመረመረዉ የህግ ጭብጥ ና የዉሳኔዉ ምክንያት

ፍርድቤቱ የመረመረዉጭብጥ ባንኩ ጥፋት አለበት ወይ የሚል ሲሆን ጥፋት መኖር አለመኖሩንም ለመወሰን ያጣራዉ "ባንኩ ክፍያዉን የፈጸመዉ የባንክ ስራ የሚጠይቀዉን

[1]ይህ ነጥብ ያልተደረገበት ጉዳይ ቢሆንም ባንኩ ገንዘቡን ሲከፍል ተገቢዉን ጥንቃቄ አድርጓል ስለተባለ ክፍያዉን የከፈለዉ መታወቂያ በማየት ብቻ ሳይሆን የሚስጥር ቁጥሩንም አገናዝቦ ነዉ የሚል ግምት መዉሰድ ይቻላል። በርግጥ ይህ በማስረጃ በግልጽ ያልተረጋገጠ ስለሆነ ባንኩ ይንን ማጣራት አላደረገም፤ ይህዉም ባንኩ እንደሚለዉም የሚስጥር ቁጥሩ ሊታወቅ የሚችለዉ በላኪዉ፡በተቀባይና በባንኩ ብቻ ስለሆነ ማጣራጥ ቢያደርግማ ኖሮ ለአጭበርባሪ ሰዉ ክፍያዉን ባልፈጸመ ነበር ብሎ መሞገትም የሚቻልበት እድል አለ። ብዙ ጌዜ እንደሚያገጥመዉ የባንክ ገንዘብ ከፋዮች መታወቂያ ብቻ በማየት የሚከፍሉበት ሁኔታ የተለመደ ነዉ። ባንኩ የሚስጥር ቁጥሩ አይቶ ነበር እንኳ ቢባል ሚስጥር ቁጥሩን ያገኘዉ ከባንኩ ሰራተኛ ሊሆን የሚችልበት እድልም ስለሚኖር ጥፋተኝነቱን በአቶ ማርቆስ ጋትሮ ላይ መደፍደፍም ትክክል ላይሆን ይችላል።

አሰራርና ስርዓት በመከተል ነዉን?" የሚለዉን ነዉ፤፤ ባንኩ ክፍያዉን የፈጸመዉ የባንክ ስራ የሚጠይቀዉን አሰራርና ስርአት በመከተል በመሆኑ በክፍያዉ ሂደት የፈጸመዉ ጥፋት የለም ስለዚህም የከፈለዉ ክፍያ ለትክክለኛዉ ባለመብት እንደተከፈለ ይቆጠራል በማለት ወስኗል፡፡

6. ሰበር ሰሚዉ የፈጸማቸዉ የሕግ ስህተቶች

ከላይ በመግቢያዉ እንደተመለከተዉ ሰበር ሰሚዉ ፍርድ ቤት በሶስት ደረጃ የህግ ስህተት ፈጽሟል፡፡ የመጀመሪያዉ ክርክሩ ሊወሰንበት የሚገባዉን ሕግ ሲመርጥ ነዉ፡፡ ክርክሩ መፈታት የነበረበት በዉል ህግ መሰረት ሆኖ እያለ ፍርድ ቤቱ ግን የባንክ አስተዳደር አዋጅን መሰረት በማድረግ ክርክሩን መወሰኑ ነዉ፡፡ ሁለተኛዉ ስህተት ደግሞ ገንዘብ ከፋይ ጥፋት እስካልተገኘበት ድረስ ክፍያዉ ለትክክለኛዉ ባለገንዘብ ባይደርስም እንኳ እንደከፈለ ይቆጠራል ማለቱ ነዉ፡፡ እንዚህን ነጥቦች እንደቅደም ተከተላቸዉ እንደሚከተለዉ ለማሳየት እሞክራለሁ፡፡

6.1 ክርክሩ ሊመራ ይገባ የነበረዉ በዉል ሕግ እንጂ በባንክ አስተዳደር አዋጅ መሰረት አይደለም፡፡

እንደሚታወቀዉ የባንክ ስራ በሁለት አይነት ህጎች ይገዛል፡፡ አንደኛዉ አይነት ሕግ የባንክ ስራዎች ዉል ሕግ ነዉ፡፡ የባንክ ስራዎች ዉል ሕግ በባንክና በደንበኛዉ መካከል ያለዉን ግንኙነት የሚገዛ ሕግ ነዉ፡፡ ይህ ግንኙነት የሚመራዉ በንግድ ሕግ ቁጥር 896 እስከ 976 ድረስ በተመለከቱት ድንጋጌዎች ሲሆን እነዚህ ድንጋጌዎች በቂ ካልሆኑ ደግሞ በፍትሐ ብሔር ሕግ ቁጥር 1676(1) በግልጽ እንደተመለከተዉ ከቁጥር 1675 እስከ 2026 ያሉት የፍትሐ ብሔር ሕግ ድንጋጌዎች እንደማሟያ ሆነዉ ያገለግላሉ፡፡ በመሆኑም አንድ የባንክ ደንበኛ በባንኩ ላይ በቀጥታ ለፍርድ ቤት የሚያቀርበዉ ክስ የሚመራዉ በባንክ ስራዎች ዉል ሕግ ነዉ ማለትም በንግድ ሕግ ቁጥር 896 እስከ 976 ድረስ በተደነገጉት ድንጋጌዎች ማለት ነዉ፡፡ እነዚህ ድንጋጌዎች በቂ ባልሆኑ ጊዜ ደግም ስለዉል በጠቅላላዉ የተደነገገዉ የፍትሐ ብሔር ሕግ ተፈጻሚ ይሆናል ማለት ነዉ፡፡ሰበር ሰሚዉ ፍርድ ቤት እንዳመለከተዉም በአቶ ማቲዎስ ጋትሮ(የሰበር ተጠሪ) እና በአባይ ባንክ አ.ማ. መካከል ያለዉ ክርክር የባንክ ስራዎች ዉል ክርክር ነዉ፡፡ አቶ ማቲዎስ ጋትሮ በቀጥታ በባንኩ ላይ ክስ ያቀረበ ከመሆኑም በተጨማሪ የክርክሩ መሰረት የሆነዉ ጉዳይ የገንዘብ ማስተላለፍ ዉል ነዉ፡፡በመሆኑም መመራት ያለበት በንግድ ሕግ ቁጥር 896 እስከ 976 ነዉ፡፡ ይህ

የማይበቃ ከሆነ ደግሞ ጉድለቱ የሚሞላዉ በፍትሐ ብሔር ሕግ ስለዉል በጠቅላላዉ በሚለዉ ሕግ ነዉ።

ሁለተኛዉ አይነት ሕግ የባንክ ስራ አስተዳደር ሕግ ሲሆን የባንክ ስራዎችን በሚመለከት መንግስት ስለሚያደርገዉ ቁጥጥርና ክትትል የሚደነግግ ሕግ ነዉ። ይህ ሕግ በባንክና በመንግስት መካከል ሊኖር የሚገባዉን ግንኙነት የሚመራ ሕግ ነዉ። ይህን የሚመለከተዉ ሕግ የባንክ ስራ አዋጅ ቁጥር 592/2000(በአዋጅቁጥር 1159/2011 እንደተሻሻለዉ) ነዉ። በዚህ ሕግ መሰረት የባንኮች ተጠያቂነት ለደንበኞቻቸዉ ሳይሆን ለብሔራዊ ባንክ ነዉ።ባንኮች የባንክ ስራ አዋጅም ሆነ በአዋጁ መሰረት በሚኒስትሮች ምክርቤት የወጡ ደንቦችን ወይም በብሔራዊ ባንክ የሚወጡት መመሪያዎች ጥሰዉ ቢገኙ ተጠያቂነታቸዉ ለኢትዮጵያ ብሄራዊ ባንክ ነዉ እንጂ ለደንበኛቸዉ አይደለም። የሚወሰድባቸዉም እርምጃም አስተዳደራዊ ነዉ። ለምሳሌ በአዋጅ ቁጥር 592/2000 አንቀጽ 17፤እንደተመለከተዉ የባንክ አመራሮችን ማገድ ወይም በአንቀጽ 31 እንደተመለከተዉ ጥፋተኛዉ ባንክ አንዳንድ የእርምት እርምጃዎችን እንዲወሰድ ወይም አንዳንድ የባንክ ስራዎችን እንዳይሰራ ማገድ ወይም በቁጥር 33 በተመለከተዉ መሰረት ባንኩ በሞግዚት እንዲተዳደር ማድረግ ናቸዉ። በፍትሐ ብሔር ሕግ ቁጥር 2035 መሰረት የባንክ አስተዳደር ሕጎችን መጣስ ጥፋት ቢሆንም ይህን ጥፋት እንደምክንያት በማንሳት ባንኩን ተጠያቂ እንዲሆን ማድረግ የሚችሉት በተጎዱበት ጉዳይ ጋር በተያያዘ ከባንኩ ጋር የዉል ግንኙነት የሌላቸዉ ሰዎች ብቻ ናቸዉ። በዚሁ በፍትሐ ብሔር ሕግ በቁጥር 2037 ላይ በግልጽ እንደተመለከተዉ ዉልን አለመፈጸም ከዉል ዉጭ ሃላፊነት ስለማያስከትል በተዋዋይ ወገኖች መካከል ያለዉ አለመግባባት የሚፈታዉ በዉል ሕግ መርሕ መሰረት ብቻ ነዉ።በመሆኑም ሰበር ሰሚዉ ፍርድ ቤት የባንክ ስራ አዋጅን መሰረት በማድረግ የአባይ ባንክ አ.ማ. ሃላፊነት ለመወሰን መሞከሩ መሰረታዊ የህግ ስህተት ነዉ።

6.2. በአቶ ማርቆስ ጋቴሮና በአባይ ባንክ አ.ማ.ያለዉ ግንኙነት የሚመራዉ በገንዘብ ማዘዋወር ዉል ሕግ እንጂ በገንዘብ ማስቀመጥ ዉል አይደለም።

ክርክሩን ለመወሰን ወሳኝ ድርሻ ያልነበራቸዉ ቢሆንም ሰበር ሰሚዉ ፍርድ ቤት ሌሎች ሁለት መሰረታዊ የሕግ ስሕተቶችንም ሰርቷል። እነዚህም የሃዋላ ዉል ገንዘብ በአደራ የማስቀመጥ ዉል ነዉ ማለቱ ነዉ።የሃዋላ አገልግሎት ዉል የሰበር ሰሚ ፍርድ ቤቱ እንዳለዉ ገንዘብ በአደራ የማስቀመጥ ዉል ሳይሆን የገንዘብ ማስተላለፍ ዉል ነዉ። ፍርድ ቤቱ የሃዋላ ገንዘብ ማስተላለፍ ዉል ገንዘብ በአደራ የማስቀመጥ ዉል ነዉ ብሎ ስለወሰደ በንግድ ሕግ ከቁጥር 896 እስከ 902 ያሉትን ድንጋጌዎች ለዉሳኔዉ እንደመንደርደሪያ

ተጠቅሟል፡፡ በንግድ ሕግ ቁጥር 896 የተመለከተዉ የባንክ ስራ ዉል የገንዘብ ማስተላለፍ ዉል ሳይሆን የገንዘብ ማስቀመጥ ዉል ነዉ፡፡ይህም በተለምዶ የቁጠባ ሒሳብ (በጊዜ ገደብ ወይም ያለጊዜ ገደብ) ወይም በቼክ የሚንቀሳቀስ የሚችል የገንዘብ ማስቀመጥ ሊሆን እንደሚችል ከቁጥር 896 እስከ 902 ድረስ ያሉትን ይዘት በተለይ ደግሞ የቁጥር 897 እና 898 በመመልከት መረዳት ይቻላል፡፡ ገንዘብ የማስቀመጥና ገንዘብ ማስተላለፍ ሁለት የተለያዩ የባንክ ስራ አይነቶች መሆናቸዉን የባንክ ስራ አዋጅ ቁጥር 592/2000 አንቀጽ 2(2ሀ) እና አንቀጽ 2(2መ) በግልጽ ያመለክታል፡፡ በመሆኑም ሰበር ሰሚዉ ፍርድ ቤት በንግዱ ህጉ ከቁጥር 896 እስከ 902 ያሉትን ድንጋጌዎች መጥቀሱ በስህተት ነዉ፡፡ የአቶ ማርቆስ ጋትሮ እህት በአሰሪዋ በኩል ከአባይ ባንክ ጋር የገባችዉ የባንክ ስራ ዉል የገንዘብ ማስቀመጥ ዉል ሳይሆን የገንዘብ ማስተላለፍ ዉል(የሃዋላ አገልግሎት ዉል) ነዉ፡፡ የብሔራዊ ክፍያ አዋጅ ቁጥር 718/2003 አንቀጽ 2(13) ላይ በግልጽ እንደተመለከተዉ ገንዘብ ማስተላለፍ ማለት በሀዋላ የሚደረግ ማናቸውም የገንዘብ ማስተላለፍንም ይጨምራል፡፡ ፍርድ ቤቱ ሃዋላ የገንዘብ ማስተላለፍ ዉል መሆኑን ተረድቶ ቢሆን ኖሮ ክርክሩን ለመወሰን ይጠቀም የነበረዉ ሕግ የብሄራዊ ክፍያ አዋጅ ቁጥር 718/2003 ይሆን እንደነበር መገመት ይቻላል፡፡በነገራችን ላይ የኢትዮጵያ ብሄራዊ ባንክ የሃገር ዉስጥ ሃዋላ ከልክሏል፡፡ስለዚህም በተግባር አሁን እየተሰራበት ያለዉ የገንዘብ ማስተላለፍ አይነት በንግድ ሕግ ቁጥር 903 ላይ የተመለከተዉ በባንክ ሂሳብን ስለማዘዋወር ዉል ብቻ ነዉ፡፡

ምናልባት እንኳ የአቶ ማርቆስ ጋትሮ እህት ገንዘቡ እንዲላክላት ያዘዘችዉ በሊባኖስ ሀገር አባይ ባንክ ዉስጥ ከከፈተችዉ ሒሳብ ቢሆን እና ገቢ እንዲደረግ የታዘዘዉም አቶ ማቲዎስ በአባይ ባንክ በከፈቱት ሂሳባቸዉ ቢሆን ኖሮ ለዚህ ትክክለኛዉ የባንክ ስራ ዉል ሕግ የባንክ ሂሳብ ስለማዘዋወር የሚለዉ ከቁጥር 903 እስከ ቁጥር 912 ያለዉ ድንጋጌ ነዉ፡፡በርግጥ የክሱ ዋና ጭብጥና ዉዝግብም የተከሰተዉ ገንዘቡ ወደ ኦቶ ማርቆስ ጋቴሮ ሂሳብ እንዲገባ ሳይሆን በእጃቸዉ እንዲሰጣቸዉ የታዘዘ በመሆኑ ነዉ፡፡ ወደ ሂሳባቸዉ እንዲገባ ቢሆን ኖሮማ ሃሰተኛ መታወቂያ የያዘ ሰዉ ገንዘቡን ባልወሰደና ክርክሩም ባልተነሳ ነበር፡፡በርግጥ የአትዮጵያ ባንኮች ዉጭ ሀገር ቅርንጫፍ መክፈት ስለማይፈቀድላቸዉ አባይ ባንክ ሊባኖስ ቅርንጫፍ አይኖረዉም፡፡ ለአቶ ማርቆስ የተላከዉ ገንዘብ ሊባኖስ ካለ ሌላ ባንክ ዉስጥ ካለ ሂሳብ ተቀንሶ ነዉ ሊያስብል የሚያስችል ማስረጃ በክርክሩ ላይ የማይታይ ከመሆኑም ባሻገር አባይ ባንክ አ.ማ. ባለ የአቶ ማርቆስ ቴሮ ሂሳብ ገቢ እንዳልተደረገ በክርክሩ ላይ በግልጽ የሚታይ ነዉ፡፡ከዚህም በላይ ንግድ ሕግ ቁጥር 903(1) በባንክ ያለዉን ሂሳብ ማዘዋወርን በጠባቡ በመተርጎም ገንዘብ የሚያዘዋወረዉ በአንድ ባንክ ዉስጥ ባሉ ሁለት ሂሳቦች መካከል እንደሆነ ስለሚደነግግ በአቶ ማርቆስ ጋቴሮና በአባይ ባንክ አ.ማ.መካከል ያለዉ ክርክር

የባንክ ሂሳብ ስለማዘዋወር የሚለዉ ከቁጥር 903 እስከ ቁጥር 912 ባለዉ ድንጋጌ አይመራም፡፡ በአጭሩ በአቶ ማርቆስ ጋቴሮና በአባይ ባንክ አ.ማ. ያለዉ ግንኙነት የሚመራዉ በገንዘብ ማዘዋወር ዉል ሕግ መሰረት ተከራካሪዎቹም ሆኑ ሰበር ሰሚዉ ፍርድ ቤት(እንዲሁም የታችኛዎቹ ፍርድ ቤቶች) ይህን ሳያነሱ መቅረታቸዉና የባንክ ስራ አዋጅን በመጥቀስ ባንኩ ጥፋተኛ ነዉ ወይም አይደለም በማለት መከራከራቸዉ ስህተት ነዉ፡፡የባንክ ስራ አዋጅ ባንኮች ለደንበኞቻቸዉ ማድረግ ስለሚኖረባቸዉ ጥንቃቄ የሚናገረዉ ነገር የለም፤ሰበር ሰሚዉም ፍርድ ቤትም ይህን ያመለክታል ያለዉን አንቀጽ አልጠቀሰም፡፡

6.3 የገንዘብ ማዘዋወር ዉል ስለዉል በጠቅላላዉ በሚለዉ የፍትሐ ብሄር ሕግ መሰረት የሚመራ ነዉ፡፡

ከላይ እንደተመለከተዉ በአቶ ማርቆስ ጋቴሮና በአባይ ባንክ አ.ማ. መካከል ያለዉ ክርክር የሚፈታዉ በገንዘብ ማዘዋወር ዉል ሕግ መሰረት መሆኑን ለማሳየት ተሞክሯል፡፡አሁን ደግሞ ይህ የገንዘብ ማዘዋወር የሚመራበትን ትክክለኛ ሕግ እናመለክታለን፡፡ ለመሆኑ "በአቶ ኤልያስ ኢሌሀበር(የአቶ ማርቆስ ጋትሮ እህት ተወካይ በሊባኖስ) እና በአባይ ባንክ አ.ማ. መካከል ያለዉ የሃዋላ ዉል ስለተፈጠረዉ ችግር ምን መፍትሔ ይሰጣል?" የሚለዉ በቀዳሚነት ሊመረመር የሚገባዉ ነዉ፡፡ ይህ ዉል ለጉዳዩ እልባት የማይሰጥ ከሆነ የመጨረሻ አማራጭ የሚሆነዉ የፍትሐ ብሔር ሕግ ስለዉል በጠቅላላዉ የሚለዉን ለመጠቀም እንገደዳለን፡፡

በአሁኑ ጊዜ በተዘዋዋሪም ቢሆን በሃዋላ የገንዘብ ማስተላለፍ ዉልን የሚመለከተዉ ሕግ የብሔራዊ የክፍያ ስርዓት አዋጅ ቁጥር 718/2003 ነዉ፡፡በዚህ አዋጅ አንቀጽ 2(16(ሀ) ስር እንደተመለከተዉ የብሄራዊ የክፍያ ስርዓት የሀገር ዉስጥና የዉጭ ሀገር ገንዘብ ወይም የክፍያ ትዕዛዞችን መላክ፣ መቀበል፣ ክፍያ ማካሔድ ወይም ማስተላለፍን በዋናነት ይመለከታል፡፡ በዚሁ አዋጅ አንቀጽ 2(13) ገንዘብ ማስተላለፍ ማለት በሓዋላ የሚደረግ የገንዘብ ዝዉዉርንም ይጨምራል፡፡ በዚሁ አዋጅ አንቀጽ 19 ላይ እንደተመለከተዉ ገንዘብ አስተላላፊ "ከ…ገንዘብ ማስተላለፍ ጋር… በተያያዘ ለሁሉም ተገልጋዮች በተመሳሳይ ሁኔታ ተፈፃሚ የሚሆን ግልጽና ወጥ የሆነ ናሙና የዉል ግዴታዎች ተገልጋዮቹ መርምረው መስማማት እንዲችሉ አዘጋጅቶ ማቅረብ አለበት፡፡" ነገር ግን ሁለቱም ተከራካሪዎች ይህ ዉል ስለመኖሩ ያስረዱት ነገር መኖሩን በክርክሩ ሂደት የተመለከተ ነገር ስለሌለ ይህ ዉል የለም ብሎ መገመት ይቻላል፡፡

ተዋዋይ ወገኖች ግንኙታቸዉን የሚገዛ ዝርዝር ስምምነት ከሌላቸው መብትና ግዴታቸዉ ዉላቸዉን በሚገዛዉ ልዩ የዉል ሕግ ወይም ስለዉል በጠቅላላዉ በሚለዉ ሕግ እንደሚመራ የፍትሐ ብሔር ሕግ ቁ 1676 እና 1731 እንዲሁም 1695 የተመለከቱትን በጣምራ በማንበብ መረዳት ይቻላል፡፡በኢትዮጰያ ንግድ ሕግ ዉስጥ ስለ ገንዘብ ማዘዋወር ዉል የሚደነግግ ሕግ የለም፡፡ የባንክ ስራ ዉል ሕግ የሚመለከተዉ የንግድ ሕጉ አንቀጽ ሶስት ስር የተደነገጉት የባንክ ስራ ዉሎች ሰባት ብቻ ናቸዉ፡፡ እነዚህም ለባንክ የሚሰጡ አደራዎች ዉል (ገንዘብን በአደራ ስለማስቀመጥ፡የባንክ ሂሳብን ስለማዘዋወር፡ሰነዶችን በአደራ ስለማስቀመጥ) የካዝና ኪራይ ዉል፤ የተመላላሽ ሂሳብ ዉል፤ የቅናሽ ዉል እና ብድር ስለሚያሰጡ ግንኙነቶች ዉል(የብድር መከፈት፡ ሰነድ አስይዞ ገንዘብ ስለመበደር፡በሰነድ ስለሚሰጡ ብድሮች)፡፡ በመሆኑም የገንዘብ ማስተላለፍ ዉል በአጠቃላይ በሓዋላ ገንዘብ የማስተላለፍ ዉል በተለይ በንግድ ሕግ ዉስጥ ሳይደነገገ ቀርተዋል ማለት ነዉ፡፡ ምናልባትም ይህ ሊሆን የቻለዉ የንግድ ህጉ በወጣበት ጊዜ ገንዘብ የማስተላለፍ ስራ ብዙም ያልተለመደ የባንክ ስራ ስለነበረ ሊሆን ይችላል፡፡ ይህን ልዩ ዉል የሚገዛ ልዩ የዉል ሕግ ከሌለ ተፈጻሚነት የሚኖረዉ ሕግ ስለዉል በጠቅላላዉ የሚደነግገዉ በፍትሐ ብሔር ሕግ ከቁጥር 1675 እስከ 2026 ተደንግጎ የሚገኘዉ ሕግ ይሆናል ማለት ነዉ፡፡

6.4 አባይ ባንክ አ.ማ.የተዋዋለዉ የገንዘብ ማስተላለፍ ዉል ለሌላ ሰዉ ጥቅም የተደረገ ዉል ነዉ፡፡

"ለመሆኑ አቶ ማርቆስ ጋትሮ አባይ ባንክን ለመክሰስ መብት ያገኘዉ ከየትኛዉ ሕግ መነሻነት ነዉ?" የሚል ጥያቄ ጉዳዩ የሚመራበትን ሕግ ለማወቅ ጠቃሚ ነጥብ ነዉ፡፡ ከላይ እንደተመለከተዉ የገንዘብ ማዘዋወር ዉሉ የተደረገዉ በአቶ ማርቆስ ጋቴሮ እህት(በወኪሏ በኩል)ና በአባይ ባንክ አ.ማ. መካከል በመሆኑ አቶ ማርቆስ ጋቴሮ የዉሉ ሶስተኛ ወገን ነዉ፡፡[1] በዚህም መሰረት አቶ ማርቆስ ጋቴሮ ባንኩን የመክሰስ መብት እንዴት ሊያገኝ እንደቻለ ስንመረምር መልስ ልናገኝ የምንችለዉ ከፍትሐ ብሔር ሕግ ቁጥር 1957 እና 1961 ነዉ፡፡ በፍትሐ ብሔር ሕግ ቁጥር 1957 እንደተመለከተዉ አንድ ተዋዋይ ለሌላ

[1] በእርግጥ አባይ ባንክ አ.ማ. የዉል ግዴታ የለብኝን ወይም አቶ ማርቆስ ጋትሮ ሊከሰኝ አይችልም ብሎ ስላልተከራከረ የዉሉ አባላት እንደማን እንደሆኑ ማወቅ ለክርክሩ አስፈላጊ አይደለም እንጂ ቢሆን ኖሮ ሊነሱ የሚችሉ ተጨማሪ ክርክሮች ሊኖሩ ይችሉ ነበር፡፡ ለምሳሌ አቶ ኤሌያስ ኢሌሀበር ገንዘቡን የላከዉ የአቶ ማርቆስ ጋትሮን እህት ወክሎ ነዉ ወይስ በራሱ ሰምና ስልጣን ነዉ? አቶ ኤሌያስ ኢሌሀበር ዉሉን የተዋዋለዉ በአቶ ማርቆስ ጋትሮ እህት ስም ብንል እንኳ ዉሉን ያደረገዉ ከአባይ ባንክ ጋር ነዉ ወይስ ሊባኖስ ከሚገኝ ሌላ ባንከ ጋር ነዉ? ዉሉን ያደረገዉ ሊባኖስ ከሚገኝ ባንክ ጋር ነዉ ከተባለ በዚህ ባንክ እና በአባይ ባንክ አ.ማ. መካከል ያለዉ ግንኙነት የወኪልና ተወካይ ነዉ ወይስ ሌላ? የሚሉና የመሳሰሉ ጥያቄዎች ሊነሱ ይችላሉ፡፡ በመሆኑም ከክርክሩ ተነስተን አባይ ባንክ አ.ማ. ለአቶ ማርቆስ ጋትሮ እህት ባለእዳ ነዉ(የተዋዋይና የተስፈ ሰጪ የዉል ግንኙነት አላቸዉ) የሚል ግምት መዉሰድ ይቻላል፡፡ በዚህ ግምት ላይ ተመስርተን ነዉ ቁጥር 1957 እና 1961 መጠቀም የምንችለዉ፡፡

ሰዉ ጥቅም ሲል ዉል ሊዋዋል ይችላል፡፡ በፍትሐ ብሄር ሕግ ቁጥር 1961 ላይ እንደተደነገገዉ ደግሞ ይህ ስለእርሱ ጥቅም ዉል የተገባለት ሰዉ ጥቅሙን ከተቀበለ በተስፋ ሰጪዉ(በአባይ ባንክ አ.ማ.)ላይ ባለገንዘብ ይሆናል ማለት ነዉ፡፡ ይህ ማለት እነዚህ ሁለት ድንጋጌዎች አቶ ማርቆስን ባለገንዘብ ሲያደርጉት አባይ ባንክ አ.ማ. ደግሞ ባለእዳ ይሆናል ማለት ነዉ፡፡

6.5 ባለገንዘብ ላልሆነ ሰዉ የከፈለ ባለእዳ ከእዳዉ ነጻ የሚወጣዉ ሕጋዊ መብት ላለዉ ሰዉ ከከፈለ ብቻ ነዉ፤ለአጭበርባሪ በመክፈል ከእዳ ነጻ በመክፈል ከእዳ ነጻ መዉጣት አይቻልም፡፡

ባለእዳ እዳዉን መክፈል ያለበት ለማን እንደሆነ ለማወቅ የፍትሐ ብሔር ቁጥር 1741-1744 ያሉትን ድንጋጌዎችን መጠቀም ይቻላል፡፡በአቶ ማርቆስ ጋቴሮ እና በአባይ ባንክ አማ መካከል ያለዉን ግንኙነት በቀጥታ የሚመለከተዉ የመቀበል መብት ለሌለዉ ሰዉ ስለመክፈል የሚለዉ የፍትሐ ብሔር ሕግ ቁጥር 1743 ነዉ፡፡ በዚህ ድንጋጌ መሰረት የመቀበል መብት ለሌለዉ ሰዉ የተከፈለ ክፍያ ባለእዳዉን ከእዳዉ ነጻ የሚያወጣዉ ባለገንዘቡ ክፍያዉን ካጸደቀዉ ወይም ከክፍያዉ ተጠቃሚ ከሆነ ወይም **በማያጠራጥር አኳኋን ባለገንዘቡን መስሎ ለተገኘ ሰዉ በቅን ልቦና ከፍሎ የተገኘ** እንደሆነ ነዉ፡፡(ትኩረት በጸሃፊዉ)፡፡ ባለእዳ እዳዉን እንደከፈለ የሚያሳይ በባለገንዘቡ የተሰጠ ደረሰኝ በማቅረብ ግዴታዉን እንደፈጸመ የማስረዳት ግዴታ አለበት፡፡

6.5.1 በማያጠራጥር አኳኋን ባለገንዘብ መስሎ የተገኘ ሰዉ ማለት ምን ማለት ነዉ?

በ ፍትሐ ብሄር ሕግ ቁጥር 1743(2) መሰረት ባለእዳዉ ከእዳዉ ነጻ ሊሆን የሚችለዉ እዳዉን ሲከፍል ሁለት መስፈርቶችን በጣምራ እንዳሟላ ማስረዳት ከቻለ ብቻ ነዉ፡፡ አንደኛዉ መስፈርት ክፍያዉን ሲከፍል እንዳይከፍል የሚያደርግ ምንም የሚያጠራጥር ነገር እንዳልነበር ማስረዳት ነዉ፡፡ ሁለተኛዉ መስፈርት ደግሞ ክፍያዉን የፈጸመዉ በቅን ልቦና መሆኑን ነዉ፡፡ እዚህ ጋር የሚመጣዉ ጥያቄ “ባለእዳዉ ይህን እንዴት ሊያስረዳ ይችላል?” የሚለዉ ነዉ፡፡ በአቶ ማርቆስ ጋቴሮና በአባይ ባንክ መካከል ባለዉ ክርክር ባንኩ የመጀመሪያዉን መስፈርት ማሟላቱን ያስረዳዉ ገንዘቡን የወሰደዉ ሰዉ ባለገንዘብ መሆኑን የሚያሳይ መታወቂያ እና ለተላከለት ሰዉ ብቻ በላኪዉ የሚሰጥ የሚስጢር ቁጥር አቅርቧል፡ በማለት ነዉ፡፡ነገር ግን ይህ ማስረጃ ገለልተኝነት(neutrality)ና ወጥነት(objectivity) ይጎድለዋል፡፡ገለልተኝነት የሚጎድለዉ መታወቂያዉን በደንብ አይቼዋለሁ እያለ ያለዉ እራሱ ባንኩ እንጂ ይህን ባግባቡ ስለማድረጉ ምንም ያቀረበዉ

ማስረጃ የለም፤ በአግባቡ አላየምም ሊሆን ይችላል፡፡ አይቶታል ቢባል እንኳ መታወቂያዉ የተጭበረበረ ሆኖ የተገኘ በመሆኑ ምናልባት መታወቂያዉን ክፍያዉን ከከፈለዉ ሰራተኛ ዉጭ ያለ ሌላ ሰራተኛ አይቶት ቢሆን ኖሮ የተጭበረበረ መሆኑን ሊረዳ ይችል ይሆናል፡ ምክንያቱም ሁላችንም እኩል ጉድለትን የማስተዋል ብቃትና ተሰጥኦ የለንምና፡፡ በመሆኑም አጠራጣሪ ነዉ ወይስ አያጠራጥርም ነበር የሚለዉ የግላዊነትማንነት(subjectivity) መስፈርት ላይ እንዲንጠለጠል ያደርጋል፡፡ በመሆኑም ባለእዳዉ ገንዘቡን የከፈለዉ ምንም ጥርጣሬ ሳይኖረዉ ነበር የሚለዉን በማያጠራጥር ሁኔታ ለማስረዳት አስቸጋሪ ነዉ፡፡

ሁለተኛዉንም መስፈርት ማሟላቱን ለማስረዳት የሚያስቸግረዉ ነገር ነዉ፡፡ ክፍያዉን የፈጸመዉ በቅን ልቦና መሆኑን እንዴት እንዴት ሊያስረዳ ይችላል?፡፡በቃለ መሃላ ነዉ የሚያስረዳዉ ወይስ ምስክሮችን በማቅረብ፡ምስክሮችስ ቀርበዉ ምንድነዉ የሚመሰክሩት?

ከዚህ በመነሳት በማያጠራጥር ሁኔታ ባለገንዘብ መስሎ ለተገኘ ሰዉ የሚለዉን ሀረግ ገለልተኛና ወጥነት ባለዉ ማስረጃ ማስረዳት ከተቻለ ብቻ ባለእዳዉ ከእዳዉ ነጻ ይወጣል ብሎ መተርጎም የበለጠ ወደ እዉነታዉ የተጠጋ ይሆናል፡፡የማስረዳት ሸክሙንም መጀመሪያ በባለእዳዉ ላይ ቀጥሎ ደግሞ በባለገንዘቡ ላይ በማድረግ ምክንያታዊ የሆነ መደምደሚያ ላይ መድረስ ይቻላል፤፤ በዚህም መሰረት ባለእዳ ማቅረብ ያለበት ማስረጃ ገንዘቡን የተቀበለዉ ሰዉ ገንዘቡን በተቀበለበት ወቅት ፍጹም ባለገንዘብ መስሎ እንዲታይ የሚያደርገዉ ህጋዊ ሰነድ ይዞ የቀረበ መሆኑን የሚያሳይ መሆን አለበት፡፡ ለምሳሌ ገንዘብ እንዲቀበል የተወከለበት ትክክለኛ የዉክልና ስልጣን ነገር ግን ለባለእዳዉ ባያሳዉቅም ባለገንዘቡ ክፍያዉን ተወካይ ከመቀበሉ በፊት ተሽሮ የነበረ ወይም ጠፍቶ የተገኘ ወይም የተሰረቀ ለታዘዘለት/ላምጪዉ የሚከፈል የንግድ ወረቀት፤የወራሽነት ማስረጃ ከመሻሩ በፊት ወይም መሻሩንም ባለእዳዉ የማያዉቅ ከሆነ፡፡

ባለእዳ በእነዚህ ህጋዊ ሰነዶች መሰረት እንደከፈለ ካስረዳ ክፍያዉ የተፈጸመዉ ከቅን ልቦና በተቃራኒ ነዉ የሚለዉን ደግሞ ባለገንዘቡ የማስረዳት ሃላፊነት ይወስዳል ማለት ነዉ፡፡ ባለገንዘቡም ይህንን በምስክርም ሆነ በማንኛዉም አካባቢያዊ ማስረጃ ማስረዳት ይችላል፡፡ ለምሳሌ ዉክልናዉ እንደተሻረ በስልክ ወይም በኢሜል እንደነገረዉ፡ ቼኮቹ እንደተሰረቁበት/እንደጠፉበት እንደስታወቀዉ፤የወራሽነት ማስረጃዉን በስህተት የተገኘ መሆኑን እንደነገረዉ የመሳሰሉትን በማስረዳት ባለእዳዉ እኔ አልጠየቅም የሚል እምነት ይዞ(ሰነዶቹ ህጋዊ ስለሆኑ ብቻ) በግዴለሽነት ወይም ባለገንዘቡን ለመጉዳት በማሰብ ገንዘቡን ሰነዱን ለያዘዉ ሰዉ መክፈሉን በማሳየት ባለእዳዉ ክፍያዉን ሲፈጽም ቅን ልቦና እንዳልነበረዉ ማሳየት ይችላል፡፡

የፍትሐ ብሔር ሕግ ቁጥር 1744 በዚሁ አተረጓጎ መሰረት የተደነገገ ድንጋጌ እንደሆነም መገንዘብ ይቻላል፡፡ በዚህ ድንጋጌ መሰረት ሁለት እና ከዚያን በላይ የሆኑ ሰዎች በየፊናቸዉ ገንዘቡ ይገባናል እያሉ የሚጠይቁ ከሆነ ባለእዳዉ ገንዘቡን መክፈል ያለበት ለፍርድ ቤት መሆን እንዳለበት ይደነግጋል፡፡ ይህ ሁኔታ የተጨበረበረ ሰነድ ያመጣን ሰዉ የሚመለከት ሳይሆን ህጋዊ ሰነድ የያዘን ገንዘብ ጠያቂ ላይ የቀረበን ተቃዉሞ የሚመለከት ስለመሆኑ ግልጽ ነዉ፡፡ ህጋዊ ሰነድ የያዘዉ አንደኛዉ ሆኖ ሌሎቹ ደግሞ ይህን ሕጋዊ ሰነድ መቃወም የሚፈልጉ ሊሆኑ ይችላሉ ወይም ሁሉም ሕጋዊ ሰነድ ያላቸዉ ግን አንዳቸዉ የሌላዉን ሰነድ መብት ያሰጣል ብለዉ የማይቀበሉ ሊሆኑ ይችላሉ፡፡

በመሆኑም በማያጠራጥር ሁኔታ ባለገንዘብ መስሎ የታየ ሰዉ ማለት ባለገንዘብ መሆኑን የሚያስረደ ሕጋዊ ዉጤት ያለዉ ሰነድ ይዞ የቀረበ ሰዉ ሆኖ ነገር ግን ይህ ሕጋዊ ሰነድ የተሰረቀ(ለአጪዉ እንዲከፈሉ ሕግ የሚያዘዉ የሚተላለፉ ሰነዶች) ወይም የተሻረ ሕጋዊ ሰነድ (ዉክልና እና የፍርድ ቤት ዉሳኔዎች የመሳሰሉት) ወይም ሕጋዊ የነበረ ነገር ግን ክፍ በሚጠየቅበት ወቅት በሌላ በማንኛዉም ምክንያት ሕጋዊነቱ የቀረ ሰነድ ይዞ የቀረበ ገንዘብ ጠያቂ ማለት ነዉ፡፡የተጭበረበረ ሰነድ እራሱ አዘጋጅቶ ክፍያ የተየቀ ሰዉ ባለገንዘብ መስሎ የታየ ሰዉ ሊባል አይችልም፡፡ ባለገንዘብ መስሎ የታየ ሰዉ የሚባለዉ ምናልባትም አለአግባብ የሰዉ ገንዘብ ለመስረቅ ያሰበ ሰዉ ላይሆን የሚችልበት እድል እጅግ ሰፊ ነዉ፡፡ ለምሳሌ በፍትሐ ብሄር ሕግ ቁጥር 996 እስከ 1001 ድረስ እንደተመለከተዉ ብቸኛ ወራሽነቱን የሚያሳይ የወራሽነት የምስክር ወረቀት የወሰደ ይህ የምስክር ወረቀት መሰረዙን ሳያወቅ በቅንነት ከሟች ባለእዳዎች ክፍያ ሊቀበል ይችላል፡፡ በተመሳሳይ ሁኔታ የፍርድ ባለመብት የሆነ ሰዉ ይህ ባለመብት ያደረገዉ ፍርድ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 358 መሰረት ወይም በይግባኝ መሻሩን ሳያዉቅ እንደፍርዱ እንዲፈጸምለት የፍርድ ባለእዳዉን ባለእዳዎች ሊጠይቅ ይችላል፡፡ ነገር ግን የተጭበረበረ ሰነድ ይዞ የቀረበ ሰዉ ወይ እራሱ ሌባ ነዉ (ሰነዱ የተጭበረበረ መሆኑን ያዉቃል) ወይም ደግሞ በሌባ ተጭበርብሮአል፡፡

ምንም እንኳ ባለገንዘቡ ከክፍያዉ ባይጠቀምም ወይም ክፍያዉን ባያጸድቅም ባለእዳ ከእዳዉ ነጻ የሚሆነዉ ክፍያዉን የፈጸመዉ በቀረበለት ሕጋዊ ሰነድ መሰረት መሆኑን ማስረዳት ከቻለ ነዉ፡፡ ይህ ሰነድ ሕጋዊ ነዉ የሚባለዉ ደግሞ በራሱ ለብቻዉ ተነጥሎ ሲታይ(ከሌሎች ሰነዶች ጋር ሳይገናዘብ) ሰነዱን የያዘዉን ሰዉ ሕጋዊ ባለገንዘብ የሚያደርግ ሆኖ ሲገኝ ነዉ፡፡ ስለዚህም ባለእዳዉ እነዚህ ተነጻጻሪ ሰነዶች መኖራቸዉ የማያወቅ እስከሆነ ድረስ ክፍያዉን በቅን ልቦና እንደፈጸመ ይቆጠራል፡፡ ሰነዱ ሕጋዊ መሆኑን የማስረዳት ሸክም የባእዳዉ ሲሆን ቅን ልቦና አለመኖሩን ማስረዳት ደግሞ የባለገንዘቡ ግዴታ ይሆናል፡፡

በዚህ መሰረት አባይ ባንክ አ.ማ. ለክፍያ የቀረበዉ ሰነድ(መታወቂያዉ) ያልተጭበረበረ መሆኑን ማስረዳት ነበረበት፡፡ ይልቁንም መታወቂያዉ የተጭበረበረ መሆኑን[1] ባንኩ ያመነ በመሆኑ ከእዳዉ ነጻ ሊሆን አይችልም፡፡

6.5.2 በአንድ ጉዳይ ላይ ባለመብትነትን ለማረጋገጥ የቀረቡት ሰነዶች የተስማሙ መሆን አለባቸዉ፡፡

በአቶ ማርቆስ ጋትሮና በአባይ ባንክ አ.ማ. መካከል ባለዉ ክርክር ባንኩ ክፍያዉን የፈጸመዉ መታወቂያ ላይ ብቻ ተመስርቶ አይደለም ይልቁንም በገንዘብ አስተላላፊ ለላኪዉ የተነገረና ተቀባይ ክፍያ ለመጠየቅ ይዞት የሚቀርበዉ የሚስጥር ቁጥርም ጭምር አገናዝቦ ነዉ ክፍያዉን የፈጸመዉ የሚል ግምት በሰበር ሰሚዉ ፍርድ ቤት የተወሰደ ይመስላል፡፡[2] ይህንኑ ግምት በመዉሰድና ለክፍያ የቀረበዉ የሚስጥር ቁጥር ትክክለኛ የነበረ ነዉ ብንል ወደ አእምሮአችን የሚመጣዉ ጥያቄ "የሚስጥር ቁጥሩ ትክክለኛ መሆን ብቻዉን ባንኩ ክፍያዉን ሕጋዊ መስሎ ለታየዉ ሰዉ ስለከፈለ ከእዳዉ ነጻ ይወጣል እንድንል ያስችለናልን? "

የፍትሐ ብሔር ሕግ ቁጥር 1743(2) በመጥቀስ ከላይ እንደተገለጸዉ ባለእዳዉ ከእዳዉ ነጻ የሚሆነዉ እዳዉን የከፈለዉ በማያጠራጥር ሁኔታ ሕጋዊ ባለገንዘብ መሆኑን ላስረዳ ሰዉ የከፈለ እንደሆነ ነዉ፡፡ ይህን ማድረግ ያለበት ሁለት የተለያዩ ማስረጃዎችን ማቅረብ የሚሆን ከሆነ ሁለቱም ማስረጃዎች ሕጋዊ መሆን ይኖርባቸዋል ማለት ነዉ፡፡ አንደኛዉ ህጋዊ ሳይሆን ከቀረ ተገቢዉን ማስረጃ ስላላቀረበ ባለገንዘብ ሊሆን ስለማይችል ለዚህ ሰዉ የተከፈለ ክፍያ ባለእዳዉን ከእዳዉ ነጻ ሊያደርገዉ አይችልም፡፡[3]

---

[1] እዚህ ላይ ሌላ ከባድ ጥያቄ ወደ አእምሮአችን ሊመጣ ይችላል፡፡ "መታወቂያዉ ያልተጭበረበረ(ይህ ገንዘቡን አጭበርብሮ የወሰደዉ ሰዉ የያዘዉ መታወቂያ በእዉነትም እዉነተኛ ስሙንና አድራሻዉን የያዘ) ቢሆንና ክፍያዉን ለማጭበርበር የቻለዉ በስመ ሞክሼነት ቢሆንስ?" የሚል ነዉ፡፡ይህ ቢሆን ኖሮ ባንኩ ተጠያቂ አይሆንም ምክንያቱም ሰነዱ ያልተጨበረበ(ህጋዊ ሰነድ) ስለሆነና ሌላ ባለመብት ነኝ የሚል እስኪመጣ ድረስ ባለመብት አለመሆኑ ስለማይታወቅ ነዉ፡፡

[2] እንደዚህ ጸሃፊ እምነት የፍሬ ነገር ክርክርን በሚመለከት በግልጽ በሕግ ወይም በማስረጃ መርሕ እስካልተመለከተ ድረስ ግምት መዉሰድ ትክክል አይደለም፡ከአካባቢያዊ ሁኔታ ግምት እንኳ የሚወሰድ ቢሆን ይህን ማድረግ የሚገባዉ አካባቢያዊ ሁኔታዎችን መረዳት የሚችለዉ ጉዳዩን የመጀመሪያ ደረጃ ያየዉ ፍርድ ቤት ነዉ፡፡ ሰበር ሰሚዉ ፍርድ ቤት በግልጽ ባልተረጋገጠ ጉዳይ ላይ የህግ ትርጉም ከመስጠት ይልቅ ይህ ሳይረጋገጥ የቀረ ነገር እንዲጣራ ጉዳዩን ወደ አየዉ ፍርድ ቤት መመለስ ይኖርበት፡፡

[3] በርግጥም ሰበር ሰሚዉ ፍርድ ቤት በጭብጥነት ሊይዝ የሚገባዉ ነጥብ ይህ ክርክር መሆን የነበረበት ቢሆንም ጭብጡ አድርጎ ስላልወሰደዉ ይህም አስተያየት ክርክሩን ዋና አጀንዳ አድርጎ አልወሰደዉም፡፡ ዋና ጭብጥ ከሆነ ግን የህግ ትርጉም የሚያስፈልገዉ ጉዳይ ይሆናል፡፡ ለመተርጎም ሲፈለግ ደግሞ እንደ ግብአትነት ሊያዙ የሚገባቸዉ ነጥቦች ዋና ዋናዎቹ የአደጋ ሀላፊነት ማስተላለፍ(ሪስክ ትራንስፈር)፤የሸማቾች ጥበቃ እና ፍትህ የማስፈን ጉዳይ ናቸዉ፡፡ አንድ ንብረት ላይ ለደረሰ ጉዳት(መሰረቅም ሊሆን ይችላል) ሃላፊነት ያለበት ንብረቱን በይዞታዉ ስር ያደረገ ሰዉ ነዉ፡፡ በተመሳሳይ ሁኔታ(አናሎጂ) እዳዉን ተጭበርብሮ ባለገንዘብ ላልሆነ ሰዉ የከፈለ ባለእዳ ሃላፊነቱ በራሱ ላይ ነዉ፡፡በሸማቾች ጥበቃ መርህ መሰረት ህጎች

6፡5.3 ባለእዳ እዳዉን ለባለገንዘቡ መክፈሉን የማስረዳት ሸክም አለበት

በአቶ ማርቆስ ጋትሮና በአባይ ባንክ አ.ማ. መካከል ያለዉን ክርክር ከማስረጃ ሕግ አኳያም መመርመር ተገቢ ነዉ፡፡በፍትሐ ብሔር ሕግ ቁጥር 2001(1) ላይ እንደተመለከተዉ በባለገንዘብ ግዴታ ዉል መኖሩን ማስረዳት ብቻ ነዉ፡፡ግዴታዉን ለባለገንዘቡ መፈጸሙን የማስረዳት ግዴታ የባለእዳዉ እንደሚሆን በዚሁ ሕግ ቁጥር 2001(2) ላይ ተመልክቷል፡፡ አቶ ማርቆስ ባለገንዘብ ሲሆን ባንኩ ደግሞ ባለእዳ ነዉ፡፡አቶ ማርቆስ ከባንኩ ላይ የሚጠይቀዉ መብት እንዳለዉ አስረድቷል፡፡ አቶ ማርቆስ ገንዘቡን መቀበሉን ማስረዳት የባንኩ ግዴታ ነዉ፡፡ ባንኩ ደግሞ አቶ ማርቆስ አለመቀበሉን አምኗል፤ይህ ማለት ለባለገንዘቡ መክፈሉን አላስረዳም፡፡ ታዲያ እንዴት ነዉ ከግዴታዉ ነጻ የሚሆነዉ? አንድ ባለእዳ ከእዳዉ ነጻ የሚሆነዉ እዳዉን ለባለገንዘቡ መክፈሉን በማስረዳት እንጂ ክፍያዉን ባይፈጽምም እንኳ ያልከፈለዉ በእርሱ ጥፋት አለመሆኑን በማስረዳት አይደለም፡፡ በመሆኑም ባንኩ ግዴታዉን ለባለገንዘቡ መወጣቱን ስላላረጋገጠ ከተጠያቂነት አያመልጥም፡፡

7. ማጠቃለያ

ይህ ክርክር ሲጠቃለል አቶ ማርቆስ ጋትሮ ባለገንዘብ መሆኑ እየታወቀና ይኸዉ ገንዘቡ በባለእዳዉ(በባንኩ) እጅ እያለ ስለተሰረቀ ኪሳራዉ ያንተ ነዉ መባሉ ትክክል አይደለም፡፡ የተጭበረበረዉ ባለእዳዉ እንጂ ባለገንዘቡ አይደለም፡፡ አባይ ባንክ አ.ማ. ተጭበርብሮ እያለ ከእዳዉ ነጻ ነዉ ማለት የመጭበርበር አደጋ የደረሰበት ባለእዳ ይህን የደረሰበትን አደጋ ወደ ባለገንዘቡ ማስተላለፍ ይችላል እንደማለት ነዉ፡፡ ባንኩ ዘንድ ያለዉን ገንዘቡን በማሰረቅ አቶ ማርቆስ ጋተሮ ተባብሯል ቢባል እንኳ(ይህ አልተረጋገጠም እንጂ) ክርክሩ መሆን የነበረበት ከክፍያዉ ተጠቅሟል ወይም ለደረሰዉ ጉዳት አስተዋጽኦ አድርጓል የሚል እንጂ ባንኩ ጥፋት የለበትም የሚል አይሆንም፤ይህ ማለት የፍርድ ቤቱ ዉሳኔ መሰረት ማድረግ የነበረበት የአቶ ጋትሮን ጥፋት እንጂ የባንኩን ታታሪነት መሆን አይገባም ነበር፡፡ ፍርድ ቤቱ ይህን የተሳሳተ ዉሳኔ ሊያስተላልፍ የቻለዉ ክርክሩን ተገቢ ባልሆነ ሕግ በመምራቱ ነዉ፡ ክርክሩ የዉል አለመፈጸም(የገንዘብ ማስተላለፍ ዉል) ሆኖ እያለ የባንክ ስራዎች አስተዳደር ሕግን(ባንኪንግ ቢዚነስ ሬጉሌሽን) መሰረት አድርጎ ክርክሩን በመወሰኑ ነዉ፡፡

መተርጎም ያለባቸዉ ሸማቹን በሚጠቅም አኳኋን ነዉ፡፡ ፍትህን የማስፈን መርህ ስንል ደግሞ “አጭበርባሪዉን ተከታትሎ ተጠያቂ ለማድረግ ለማን ይቀላል?” የሚለዉን ጥያቄ መመለስ ማለት ነዉ፡፡ በዚህም መሰረት ማስረጃዉ በእጁ ያለዉ ባንኩ ስለሆነ ከባለገንዘቡ የተሻለ እድል ያለዉ የተጭበረበረዉ ባለእዳ ነዉ፡፡